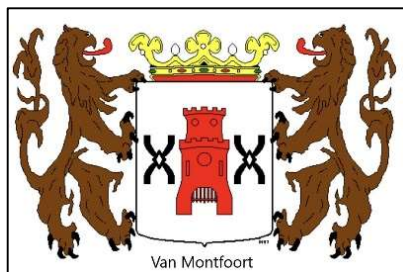
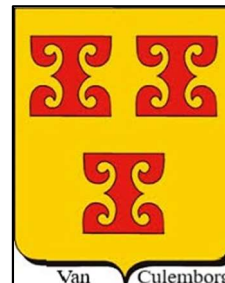
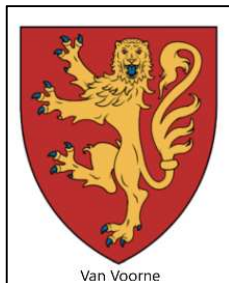

Leenheren van Acquoy van 1228 tot 1703

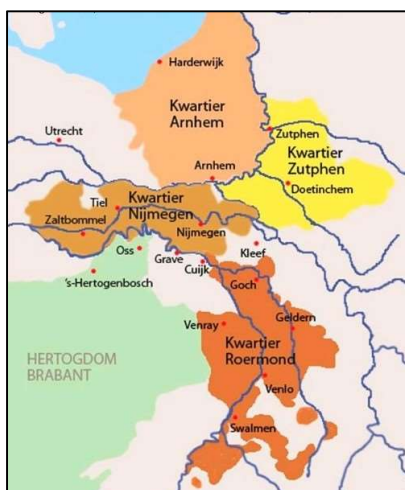
Door A. F. Verstegen

Enkele wapens van de leenheren van Acquoy

Heerlijkheid Acquoy - Furstendom Gelre en Graafschap Zutphen - Feodale Leenstelsel

De eigenaren (leenheren) van de burch met de daarom liggende landerijen in Acquoy en Rhenoy hadden ook alle rechten in dat dorp. De Hertog van Gelre (later de Oranjes) hadden het gezag over een groot deel van Gelderland en Noord-Brabant. Dat gebied werd genoemd het Furstendom Gelre en Graafschap Zutphen. Later ook wel het Vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen. Rhenoy maakte deel uit van dit Vorstendom. Binnen dit gebied lagen heerlijkheden en steden waar de Hertog geen macht had, het waren enclaves waar hij zijn gezag niet kon doen gelden. Dit gold bijvoorbeeld voor de Baronie van Acquoy, de steden Tiel, de Heerlijkheid Asperen, Leerdam, Heukelum en Buren etc. Dit waren dus soevereine dorpen en steden die een eigen bestuur hadden. Het Furstendom Gelre en Graafschap Zutphen was opgedeeld in een Kwartier Arnhem, - Nijmegen, - Zutphen en - Roermond.

In dit Vorstendom regeerde, zoals eerder opgemerkt, de Hertog van Gelre en deze kon onmogelijk al zijn bezittingen zelfbesturen. Hij gaf zijn bezittingen en de rechten die bij het dorp behoorden aan een leenman. Wie deze leenmannen van Rhenoy waren kunt u lezen op de site van de Vereniging Dorpsbelangen Rhenoy (VDR Rhenoy) (najaar 2019).

"Geschiedenis van Rhenoy"

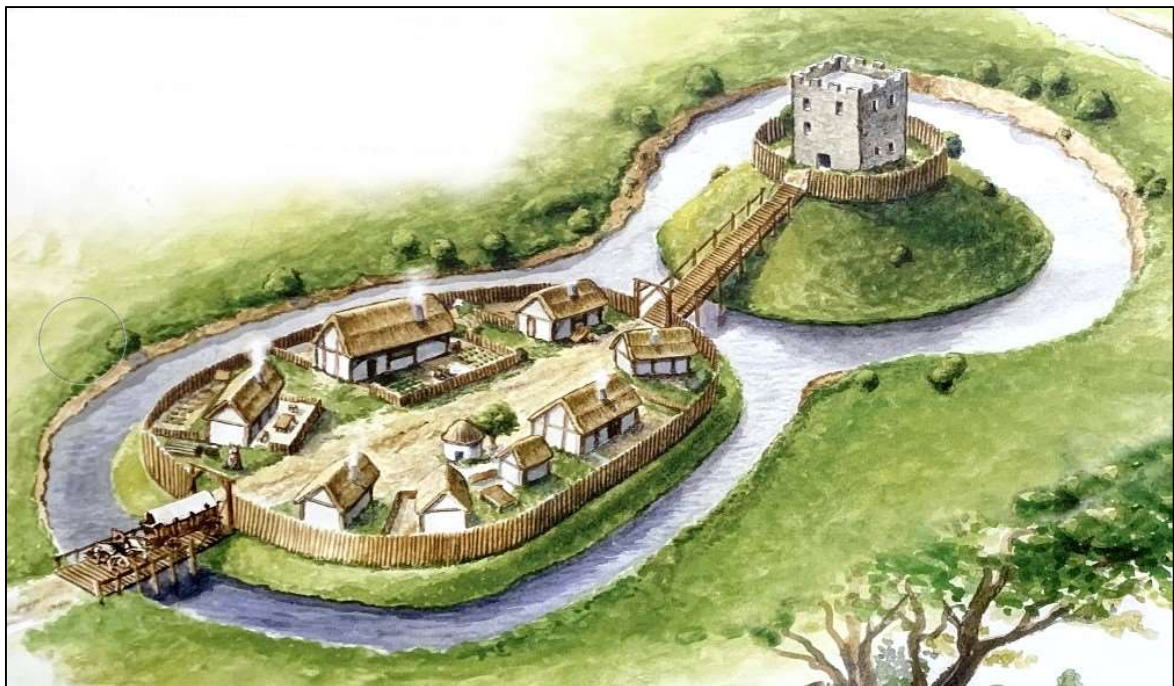
Wie de leenmannen waren van Acquoy kunt u lezen op deze site "4. Leenmannen van Acquoy (1520-1756)"

Wie de leenheren waren van Acquoy wordt verderop in dit stuk vermeld. De leenmannen moesten voldoen aan de regels van het leenstelsel.

Het leenstelsel

Bij een dorp (heerlijkheid) behoorden bepaalde rechten. Zo was Acquoy een Hoge- en Rhenoy een Lage Heerlijkheid. Een Hoge- en Lage Heerlijkheid was een soeverein gebied met eigen wetten en rechtspraak. De heren van Acquoy hadden ook het halsrecht, het recht om misdadigers tot de galg te veroordelen. Verdere rechten waren, het visrecht, het jachtrecht, veerrecht, het recht van de wind, etc. Een belangrijke bron van inkomsten was het tiendrecht. Tevens had de heer het collatierecht, het recht om de ambtsdragers te benoemen, o.a. de schepenen de schout en de pastoor en later na de reformatie de dominee.

De eigenaar van de Burcht van Acquoy met de daarom liggende landerijen en de rechten die bij die Heerlijkheid behoorden gaf de Leenheer aan een Leenman. Deze bezittingen en rechten werden feodale bezittingen en rechten genoemd. De Leenman kon onroerend goed kopen en deze werden allodiale goederen genoemd. Feodale goederen waren dus van de Leenheer en waren vererfbaar maar konden ook verkocht worden. De leenman was de Leenheer een heergewaad verschuldigd en moest de eed van trouw en manschap afleggen en de Leenheer zijn leven lang trouw beloven. Het heergewaad was een militaire uitrusting, een paard en een maliënkolder (soort harnas) die de leenman moest hebben om de leenheer in geval van oorlog te helpen. De feodale bezittingen en rechten gingen van vader op zoon/dochter maar konden ook verkocht worden. Was de leenman (doorvererving b.v.) minderjarig dan moest een familielid (hulder) de eed van trouw afleggen en de leenheer gehoorzamen tot de minderjarige leenman volwassen was geworden (27 jaar). De leenheer vorderde van de nieuwe leenman het heergewaad wat verheer-gewaden werd genoemd. Later in de tijd werd het heergewaad voldaan door betaling van een som geld. De akten van beleningen en het leenregister werden bij het Hof van Gelre te Arnhem geregistreerd. Voor Acquoy werden deze documenten door de Nassause Domeinraad geregistreerd. Na de inval van Keizer Napoleon Bonaparte werd het leenstelsel op 25 maart 1795 afgeschaft.

Burcht van Acquoy, archief H. Dijk, reconstructie Manon Jamin

Een van de eerste eigenaren van de heerlijkheid en de bucht van Acquoy waren de graven Van Gelre. Door een meningsverschil tussen graaf Reinoud van Gelre en Gerard van Voorne besliste graaf Willem van Henegouwen in 1330 dat Acquoy niet meer leenroerig was aan Gelre. Dus Gerard van Voorne werd de eigenaar van de burcht en de rechten die bij de heerlijkheid Acquoy behoorden. Als straks geschreven staat dat Acquoy vererfd/verkocht wordt, wordt hiermede bedoeld de burcht met de daarom liggende landerijen en de rechten van de Heerlijkheid van Acquoy. De machtige familie Van Voorne uit Zeeland waren o.a. burggraaf van Zeeland en hadden bezittingen in Den Briel, Oostvoorne, Ouddorp, Rockanje, Zwartewaal. Het geslacht is 1372 uitgestorven.

Burcht van Voorne reconstructie A. L. Oger

Catharina van Voorne woonde op de burcht van Voorne. Catharina verpandte op de 18^e juni 1364 Acquoy aan Otto van Arkel, Heer van Heukelum. Haar zoon Godfried van Loon, Heer van Heinsberg verkoopt Acquoy in 1371 aan Otto van Arkel heer van Heukelum.

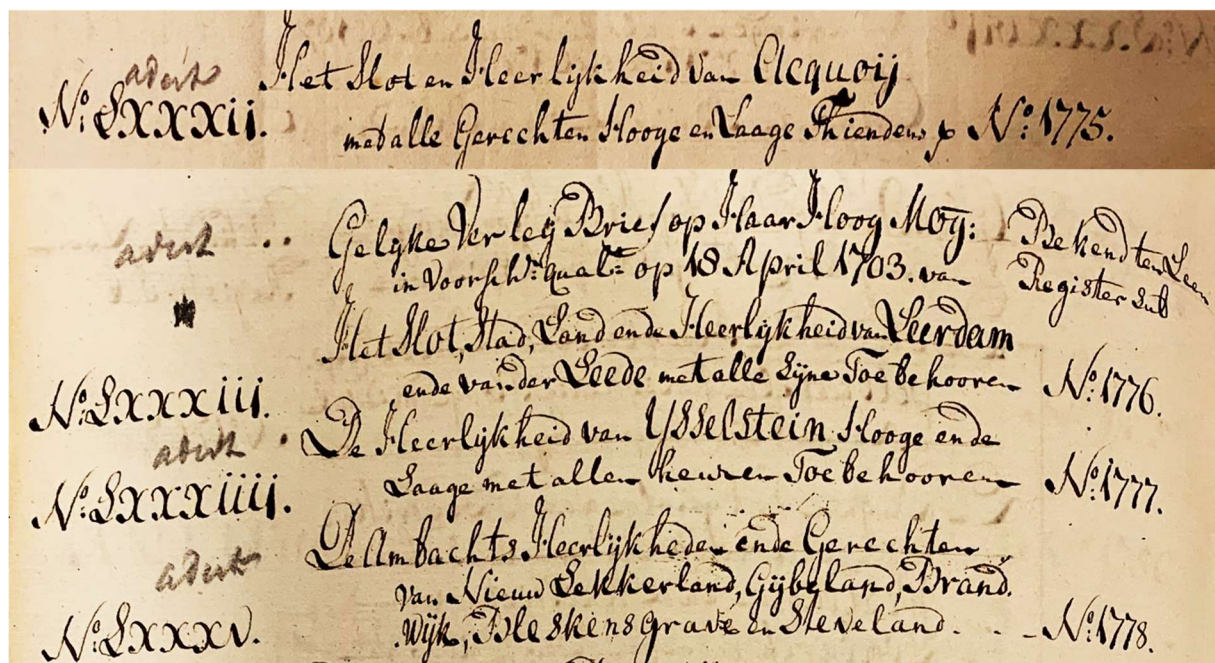
Eigenaren (Leenheren) van de Burcht van Acquoy met de daarom liggende landerijen en de Hoge- en Lage rechten die bij de Heerlijkheid van Acquoy behoorden waren.

01. Voor 1228 graven van Gelre, leenheren van Acquoy.
02. 1228 Heren van Voorne, leenmannen van Acquoy tot 1330.
Graaf Willem van Henegouwen geeft Acquoy aan zijn neef Gerard van Voorne.
03. 1330 Gerard van Voorne, leenheer van Acquoy, Acquoy vererfd op zijn dochter,
04. 1366 Catharina van Voorne, Acquoy vererfd op haar zoon, Godfried van Loon.
Godfried van Loon, heer van Heinsberg verkoopt Acquoy aan,
05. 1371 Otto van Arkel, genoemd Otto van Heukelum, Acquoy vererfd op zijn zoon Herbaren,
06. 1384 Herbaren van Arkel, zijn erfgenamen verkopen Acquoy aan,
07. 1418 Huibert van Culemborch, zijn vrouw Yolante van Gaesbeek, A. vererfd op haar broer,
08. 1454 Jacob van Gaesbeek, hij verkoopt Acquoy aan,
09. Willem van Boxmeer, hij verkoopt Acquoy aan,
10. 1475 Jan van Montfoort, Acquoy vererfd op zijn dochter,
11. 1498 Agniese van Montfoort, haar zoon Joost van Cruijningen verkoopt Acquoy aan,
12. 1513 Floris van Egmond, Acquoy vererfd op zijn zoon,
13. 1539 Maximiliaan van Egmond, Acquoy vererfd op zijn dochter,
14. 1548 Anna van Egmond, trouwt in 1551 met Willem I van Oranje,
15. 1551 Prins Philips Willem erft Acquoy van zijn moeder, Anna van Egmond,
16. 1584 Maurits van Oranje erft Acquoy van Philips Willem, zoon van Maurits erft Acquoy.
17. 1625 Frederik Hendrik van Oranje, Acquoy vererfd op zijn zoon,
18. 1647 Willem II van Oranje, Acquoy vererfd op zijn zoon,

19. 1660 Willem III van Oranje, na zijn overlijden, komt Acquoy in bezit van de,
20. 1703 Johan Willem Friso, leenheer van Acquoy, Acquoy vererfd op zijn zoon,
21. 1711 Willem Carel Hendrik Friso (Willem IV), leenheer, Acquoy vererfd op,
22. 1752 Willem V, leenheer van Acquoy, verkoopt huis Acquoy en land aan,
23. 1756 Jan de Bruijn, voor de rechten betaald Jan en zijn nakomelingen jaarlijks 16 gulden.
24. 1795 Leenstelsel opgeheven, vrijheid, gelijkheid en broederschap.

Steeds werd er een nieuwe oorkonde, akte verleibrief, opgemaakt als de eigenaar overleed, of Acquoy verkocht. Over Acquoy regeerde na 1515 Karel de Vijfde, Heer der Nederlanden. Later regeerden de Staten van Holland over Acquoy. Op de 18^e april 1703 werden de goederen van Willem III, stadhouder van Holland, Zeeland, Utrecht, Gelre en Overijssel en zijn verre neef erfgenaam, Johan Willem Friso stadhouder van Friesland en Groningen samengevoegd.

Hun gezamenlijke bezittingen en rechten behorende bij de Heerlijkheden werden geregistreerd in het Register van de Staten van Holland en West-Friesland. Het Slot en Heerlijkheid van Acquoy met alle Gerechten Hooge en Laage Thienden is in dit register opgenomen onder No. 1775. Deze bezittingen en rechten waren van die datum leenroerig aan de Staten van Holland en West-Friesland. De nieuwe leenheer moest de eed van trouw en manschap afleggen aan de Staten van Holland en West-Friesland.

Gedeelte uit het leenregister van de Staten van Holland en West-Friesland 1703

Hieronder een van de laatste oorkonde, verleibrief die opgemaakt is van de Heerlijkheid en slot Acquoy, weergegeven in de hedendaagse taal.

De Staten van Holland en West-Friesland verklaren dat Zijne Doorluchtigste Hoogheid Willem de Vijfde Prins van Oranje en Nassau Erfstadhouder Kapitein-Generaal der Verenigde Provinciën enz. enz. de leenrechten en bezittingen van het slot en de Heerlijkheid van Acquoy geërfd heeft met alle Hoge- en Lage rechten zoals het innen van belasting, inkomsten van de visserij en jacht te water en ter land en alle andere inkomsten behorende bij de Heerlijkheid. Deze bezittingen en rechten zijn hem aangekomen door het overlijden van zijn vader Willem Hendrik Carel Friso van Oranje-Nassau (Willem IV). Het recht van deze leen, zoals deze

beschreven staat in de oude brieven, is ingeschreven in ons Leenregister vermeld onder N: 1775. Namens de moeder voogd, van Willem V heeft Mr. W. Stack griffier in de raad van het koninklijke huis de eed van trouw en manschap afgelegd op de 28^e september 1752. Dit alles hebben wij in onze Leenregister geregistreerd enz. C. M. Senthove, Mr. F. van Limborch en Mr. M. Gousser hebben onder deze oorkonde hun zegel gehangen op den 18^e oktober 1752. Merk op dat namens de moeder van Willem V, Mr. W. Stack optreedt als hulder en de eed van en trouw en manschap aflegt aan de Staten van Holland en West-Friesland.

Oorkonde, akte, verleibrief in extenso.

De Staten van Holland ende Westfriesland

Doen kondt allen Lijnden dat wij behoudens onsen ende eenen ijgelijks Regt verlijdt en verleend hebben verlijen en verleenen bij desen onsen brieve zijne Doorluchtigste Hoogheid Willem de Vijfde Prince van Oranje en Nassau Erfstadhouder Capitein Generaal der Vereenigde Provincien &c &c &c Dat slot ende Keerlijkheijdt van Acquoije, met allen den Geregten Hoge ende Lage met Thienden Renten ende Vervallen Vijscherij, Vogelrij te Water en te Lande ende anders allen zijnen toebehooren, Als hoogstgemelde Doorlugste Hoogheijdt en Keere Prince van Orange en Nassau aangekomen ende bestorven bij dode ende Overlijden van desselfs Keer Vader zijne Doorlugste Hoogheijdt Willem Carel Hendrik Friso van Orange en Nassau, glorieuser gedagtenis, die daar aangekomen was uijt kragte van het Tractaat van Verdelinge van Vergelijk over de Malatenschap van het Kuijs van Orange gesloten tusschen nu rijlen zijn Majesteijt de Koning van Pruijsen en hoogstgemelte zijne Hoogheijdt op den 14^e Mei en den 16^e Junij 1732. Te houden van ons bij hoogstgemelde Zijne Doorlugste Hoogheijdt den Keere Prince van Orange en Nassau zijnen Erven ende Nakomelinge tot sulken regt ende Leene als men die tot hiertoe gehouden heeft, 't welk in onse Leenregisteren gedesigneerd (aangeduid) is met N: 1775. Al naar inhouden der oude brieven ende ons Leenregisteren daar van wesende ende voor Hoogstgemelde Keere Prince van Oranje en Nassau heeft ons hier van hulde en manschap gedaan als 't behoorde W: Stack van Schinne, substituut Griffier in den Rade van hare koninklijke Hoogheijdt Mevrouw de Prinsesse Douairière van Oranje en Nassau als daartoe geauthoriseert volgens Akte bij

hoogstgemelde hare koninklijke Hoogheijd als Moeder en Voogdes over de meer
 hoogstgemelde Keere Prince van Oranje en Nassau den 28e September 1752
 op hem onder hare hand en Signature gepasseert, beneffens dezen in onse
 Leenregisteren geregistreert in handen van onzen Lieden ende Getrouwe Bewaarder
 van onsen grooten Zegele desteer Adam Adriaan van der Duijn, Vrijheer van 's
 Gravenmoer &c &c &c als stadhouder en Rentmeester van onse Leenen,
 behoudelijk ende Welverstaende dat Hoogstgemelde Keere Prince van Oranje en
 Nassau, gehouden blijft ons zelfs hier van hulde en manschap te doen binnen 't
 jaar na dat Zijn Hoogheid tot zijne mondigen Jare ofte ten huwelijken State
 zal gekomen zijn. Ende indien middelerwijl de Voornoemde Mr. Stack van
 Schinne mogte komen aflijrig (overleden) te werden dat als dan bij de Voogden in
 der tijd weder een ander persoon gesteld ende bij dezelve insgelijks binnen 't Jaars
 behoorlijk hulde en manschap gedaan zal moeten worden. Daarbij aan ende Over
 Waren als onse Leenmannen Mr: Cornelis Michiel Senthove, Onsen Griffier
 van de Leenen. Mr: Frans van Limborch, Advocaat Fiscaal van onsen
 Domeijnen ende Mr: Martinus Gousser, Secretaris van onsen Houtvesterrije.
 't Oirconden dezen onsen brieve bezegeld met onsen groot Zegele. Gedaan in den
 Kage den 18^e October 1700 twee en Vijftig. A: van der Duijn

Oorkonde, akte, verleibrief van 18 okt. 1752